

Στο Φτερό / Αχ, πόσες ιστορίες, πόσες! ή Μία λαϊκή όπερα: ο θρίαμβος του ΚΘΒΕ

totetartokoudouni.blogspot.com/2020/01/blog-post_28.html

«Η μεγάλη πλατεία» (Νίκος Μπακόλας) του Άκη Δήμου / Σκηνοθεσία: Ελένη Ευθυμίου.

Έχω διαβάσει πολλά για το βιβλίο αλλά δεν έχω διαβάσει την «Μεγάλη πλατεία» (1987) του Νίκου Μπακόλα. Ακόμα. Δυστυχώς. Είδα, όμως, και διάβασα την «Μεγάλη πλατεία» (2019) του Άκη Δήμου, τη θεατρική διασκευή που προέκυψε από το ογκώδες μυθιστόρημα -553 σελίδες, «το πιο εκτεταμένο μυθιστόρημα της

μεταπολεμικής μας πεζογραφίας», έγραφε ο φιλόλογος-κριτικός λογοτεχνίας Γιώργος Παγανός το 1997, και με συγγένειες, απ' όσο αντιλαμβάνομαι, με τις «Ακυβέρνητες πολιτείες» του Στρατή Τσίρκα. Το έργο του Άκη Δήμου τοποθετείται από το 1925 έως το 1947 και -όπως και το μυθιστόρημα- αποκλειστικά στην Θεσσαλονίκη -άρρηκτα δεμένο με την Θεσσαλονίκη: Μεσοπόλεμος, η Πρωτομαγιά του '36 και οι νεκροί της, μεταξική δικτατορία, το κάψιμο της εβραϊκής συνοικίας Κάμπελ καθ'

ομοίωσιν των νασιστικών πογκρόμ, Πόλεμος, οι βομβαρδισμοί, η είσοδος των γερμανικών στρατευμάτων στην πόλη, Κατοχή, το ξεθεμέλιωμα του εβραϊκού νεκροταφείου, η εξολόθρευση του εβραϊκού στοιχείου της πόλης, οι έλληνες καλοί χριστιανοί οι οποίοι ορμούν και λεηλατούν -ό,τι αρπάξουν- τα σπίτια των Εβρέων που τους στέλνουν στα στρατόπεδα οι Γερμανοί, η Πείνα, Αντίσταση, Μέση Ανατολή, οι βρετανοί «σύμμαχοι», Απελευθέρωση, Εμφύλιος... Με προεκτάσεις χρονικές στα πριν

και στις συνέπειές τους -Μικρασιατική Καταστροφή...- και στα μετά -εξορίες, ξερονήσια...- και με σχολιαστικά «ιντερμέδια» που ο συγγραφέας αναθέτει σε ένα Χορό - το Πλήθος- και που παραπέμπουν στα ανάλογα «ιντερμέδια» του μυθιστορήματος -τους «Μέσους Χρόνους», όπως χαρακτηρίζονται-, όπου

εμπλέκονται συνειρμικά τα γεγονότα της Επανάστασης των Ζηλωτών της Θεσσαλονίκης και της επικράτησής της, μεταξύ 1342 και 1349, μέσα από ένα καθεστώς λαϊκής κυριαρχίας και της αποτυχίας της, τελικά. Μη έχοντας διαβάσει το μυθιστόρημα δεν μπορώ να κρίνω το έργο του Άκη Δήμου ως διασκευή. Κρίνοντάς το ως έργο θεατρικό αυτόνομο, μόνο θαυμασμό μπορώ να εκφράσω. Όχι μόνο για τον άθλο της συμπύκνωσης που έχει

επιτελέσει ο συγγραφέας. Αλλά για την -κινηματογραφική, 49 σκηνές- δομή του, για τη δραματική οικονομία του, για τον τρόπο που ο συγγραφέας, συνοπτικά αλλά με αποχρώσεις, έχει χαρακτηρίσει τα πρόσωπά του, αποφεύγοντας το άσπρο/μαύρο -οι «καλοί και οι «κακοί»-, για τους ελλειπτικούς αλλά αδρούς διαλόγους του. Ο ρέμπελος Φώτης που «κλέβει» μία Εβρεοπούλα στα νιάτα του αλλά την παρατάει αφού αποκτήσουν παιδί, που δεν τον χωράει η Σαλονίκη και ξανοίγεται -ναυτικός- στις μακρινές θάλασσες, βρίσκεται να δουλεύει σαν σκλάβος στην Αφρική για τους Άγγλους και μπλέκεται, στην Βιριτό, με την Ελένη -η οποία έχει καμπαρέ αλλά καταλήγει τσατσά στην Θεσσαλονίκη- σε ένα δεσμό με κακό τέλος, για να χαθεί, τελικά, στη θάλασσα, η μάνα του η Μυρσίνη, ο γιος του ο Άγγελος, ο αδελφός του Φώτη, ο Στρατής, που κι αυτόν τον πιάνουν οι Γερμανοί και τον στέλνουν σε καταναγκαστικά έργα, ο Χρίστος, προοδευτικός δημοσιογράφος

που προσπαθεί να ασκήσει όντως δημοσιογραφία μέσα στις συμπληγάδες της μεταξικής δικτατορίας, η γυναίκα του, η Αμαλία, τα τρία παιδιά τους (ο Δημήτρης και δύο κόρες που χάνουν τη ζωή τους -η Αλκμήνη η οποία σχετίζεται ερωτικά με τον Άγγελο, «κλέβονται» αλλά σκοτώνεται στη δίνη του Εμφύλιου από τους ανθρώπους του Αντόν Τσαούς και η Αντιγόνη η οποία αυτοκτονεί μετά από έναν κακοφορμισμένο έρωτα), η ορφανή, βιασμένη προσφυγοπούλα Αγγέλα που γίνεται λαϊκή τραγουδίστρια, την «προστατεύει» τρυφερά ο ηλικιωμένος

Ευγένιος χωρίς να προλάβει να την παντρευτεί αλλά ερωτεύεται και, όταν ο Ευγένιος πεθαίνει, παντρεύεται τον Γιάννη, γιο και διάδοχο εργοστασιάρχη, που επωφελείται των καταστάσεων, ακόλαστο, που στα νιάτα του είχε -άδικα- κατηγορηθεί για το φόνο

ενός άλλου εργοστασιάρχη με τον οποίο είχε ερωτικά πάρε-δώσε, η αδελφή του, η Ευθαλία -μία λανθάνουσα αιμομικτική υποψία

ανάμεσα στα δύο αδέλφια- που δεν την μπορεί κι αυτή τη Σαλονίκη και φεύγει στην Βιέννη με έναν αυστριακό μηχανικό ο οποίος δουλεύει στο εργοστάσιό τους, για να ξαναγυρίσουν, ο Ηλίας, φίλος του Χρίστου, που μπλέκεται στην Αντίσταση, ο Χάρης, ο γιος του, επίσης στην Αντίσταση, που του κόβεται το πόδι από νάρκη, η Δόμνα, φίλη της Αγγέλας, που μαζί με τον Βασίλη έχουν το κέντρο όπου εκείνη τραγουδάει, η Μπετίνη, μία Εβρεοπούλα που την κρύβουν και γλυτώνει από τα γερμανικά στρατόπεδα εξολόθρευσης αλλά βρίσκει καταπατημένο από Έλληνες -χριστιανούς...- το σπίτι της, ο Παυλάκης, θυρωρός

στο εργοστάσιο του Γιάννη, ο Ευριπίδης, στρατιωτικός που έχει ταχτεί με το ΕΑΜ, εξορίζεται και, αποκηρυγμένος από τους δικούς του, αυτοκτονεί, είναι τα πρόσωπα από τα απείρως περισσότερα του μυθιστορήματος του Νίκου Μπακόλα που ο Άκης Δήμου

επέλεξε. Ο συγγραφέας του θεατρικού έχει μεταφέρει, απ' ό,τι συμπεραίνω, το πνεύμα του Νίκου Μπακόλα αντλώντας από το ύφος του και δανειζόμενος αυτούσια παραθέματα από το μυθιστόρημα ή από άλλα πεζά του Μπακόλα αλλά και μπολιάζοντας το κείμενό του, εξαιρετικά εύστοχα, σοφά, με στίχους από τον Μανόλη

Αναγνωστάκη, τον Τάσο Λειβαδίτη, τον Μάνο Ελευθερίου έως τον Ρενέ Σαρ, που είτε ενσωματώνονται σ' αυτό είτε γίνονται τίτλοι στις 49 σκηνές του -τίτλοι που «συμμετέχουν» στην παράσταση. Ο Άκης Δήμου έχει παραδώσει ένα έργο απ' όπου ξεχειλίζει η ποίηση -μοσκοβολάει Ρίτσος κάποιες στιγμές, φυσάει ανεπαισθήτως Δημήτρης Χατζής κάποιες άλλες-, αφαιρετικό στο ρεαλισμό του και βαθιά συγκινητικό, που εκπέμπει μία τσεχοφική τρυφερότητα, μία αγάπη για όλους τους ήρωές του και γίνεται, στο τέλος, με τον απλούστερο τρόπο,

συγκλονιστικό -«Αντιγόνη: Νύχτωσε έξω, κοίτα! Ανάψανε τα φώτα στη Χαριλάου, η ομίχλη κατεβαίνει απ' την Καλαμαριά, στο λεωφορείο της Σταυρούπολης μια γυναίκα αναστενάζει, ένα αγόρι στρώνει τα μαλλιά του έξω απ' το γήπεδο της Τούμπας, ένα κορίτσι βάφεται μπροστά στον καθρέφτη, ένα ζευγάρι τρέχει να κρυφτεί μες στα σεντόνια του...». Μία σύνθεση από πρωτοπρόσωπες και τριτοπρόσωπες αφηγήσεις γεγονότων και ονείρων και σχολιαστικές παρεμβάσεις, διαλόγους και στάσιμα, χωρίς γραμμική αφήγηση,

που πάει μπρος- πίσω στο χρόνο. Στο κείμενο αυτό, ένα ρέκβιεμ για τους ξεχασμένους, ακούμπησε με σεβασμό και έμπνευση αλλά και χέρι στιβαρό η σκηνοθέτρια Ελένη Ευθυμίου και έχει θαυματουργήσει: ενέταξε τον Χορό -το Πλήθος- απολύτως οργανικά στην παράσταση, της έδωσε μία μουσική ροή, πρόσεξε πολύ τους ρυθμούς της, οδήγησε τους ηθοποιούς της σε μία μουσική ανάγνωση του ποιητικού λόγου χωρίς, καμία στιγμή, το αποτέλεσμα να γίνεται μονότονο ή ανιαρό, εμβόλισε επιδέξια τις πρόζες με τα, παιγμένα από τους ηθοποιούς, ρεμπέτικα, λαϊκά και ελαφρά τραγούδια της εποχής, που τα έχει ήδη επιλέξει ο ίδιος ο Άκης Δήμου. Και με τις έξοχες πρωτότυπες μουσικές του Λευτέρη

Βενιάδη ο οποίος έντυσε τα κομμάτια του Πλήθους -πρόζα, όχι στίχοι-, χωρίς να τα «μελοποιήσει», χωρίς να τα μετατρέψει σε τραγούδια -μουσική εκφώνηση διδαγμένη με εντυπωσιακό τρόπο από τον Παναγιώτη Μπάρλα και εκτελεσμένη άψογα από το σύνολο των ηθοποιών- οδηγεί σε ένα παραστασιακό αποτέλεσμα μουσικού θεάτρου, λαϊκής όπερας θα έλεγα, που με παρέπεμψε στο

«Τραγούδι του νεκρού αδελφού» του Μίκη Θεοδωράκη, σε μία τελετουργία. Οι λειτουργικές και υψηλής αισθητικής λύσεις που επέλεξε η Ευαγγελία Κιρκινέ για τα σκηνικά -όντως η αίσθηση μιας «μεγάλης πλατείας»-, άριστα φωτισμένα από την Ζωή Μολυβδά Φαμέλη, οι αρμονικές, γαιώδεις -μυρίζουν χώμα- αποχρώσεις στα κοστούμια του Άγγελου Μέντη, τα απολύτως οργανικά δεμένα βίντεο (σχεδιασμός Δημήτρης

Ζάχος), κινηματογραφημένα, στα οποία σαν να ενσωματώνονται οι ηθοποιοί και με τα οποία εκφράζονται πολλά ανείπωτα, και απευθείας αλλά και οι τίτλοι που πέφτουν στην αρχή κάθε σκηνής, η κίνηση που δίδαξε με γνώση και μέτρο ο Τάσος Παπαδόπουλος βάζουν αποτελεσματικά το χέρι τους. Η

σκηνοθέτρια είχε έξυπνες ιδέες και βρήκε ευφυείς λύσεις. Για παράδειγμα, ένα ρεμπέτικο, με πάλκο, η Αγγέλα που τραγουδάει κι ένας άντρας που ρίχνει μία ζεϊμπεκιά θα μπορούσαν να είναι μία λύση εύκολη, ευτελής, πιασάρικη. Αλλά ο παρατεταγμένος κατά μήκος, σε δύο ευθείες γραμμές, δεξιά και αριστερά, Χορός/Πλήθος, που κροταλίζει στο ρυθμό τα δάχτυλα, αυτομάτως απογειώνει τη σκηνή και της δίνει άλλη διάσταση. Για να μη μιλήσω για τη σκηνή της εκταφής των πτωμάτων ή της έκτρωσης -στιγμές συγκλονιστικές. Δεν είναι εύκολο να ξεχωρίσω ηθοποιούς σε ένα ομοιογενές σύνολο, σφιχτά δεμένο -η Ελένη Ευθυμίου αποδεικνύει και ότι ξέρει να διαλέγει, να διδάσκει και να οδηγεί ακόμα και

άπειρους νέους. Τους αναφέρω όλους: Ελένη Θυμιοπούλου -συγκλονιστικός ο μονόλογος της Αμαλίας στην προτελευταία σκηνή-, ο ώριμος, σε εξέλιξη Νίκος Καπέλιος (Χρίστος), Γιάννης Καραμφίλης, Μελίνα Κοτσέλου, Νίκος Κουσούλης, Γιάννης Μαστρογιάννης, Νίκος Μήλιας, Δημήτρης Μορφακίδης, Χρήστος Παπαδημητρίου -ιδανική επιλογή για το ρόλο του Γιάννη-, Χρήστος Παπαδόπουλος -πιστεύω, ως Στρατής, το σημαντικότερο υποκριτικό επίτευγμα της παράστασης-, Δημήτρης Σακατζής, Εύη Σαρμή- επίσης πολύ επιτυχημένη επιλογή για την Ελένη-, η αηδονόλαλη Κατερίνα Σισσίνι (Αγγέλα), ο επίσης ώριμος Θοδωρής Σκούρτας (Ευγένιος), Χριστίνα Σωτηριάδου, Φωτεινή Τιμοθέου -κι αυτή επιτυχημένη επιλογή ως Δόμνα-, Βασίλης Τρυφουλτσάνης, Μάρα Τσικάρα -φινετσάτη Ευθαλία-, Βικτώρια Φώτα και η

-αγνώριστη ως Μυρσίνη- πρώτου μεγέθους ηθοποιός του ΚΘΒΕ Μαρία Χατζηιωαννίδου. Η παράσταση -μία παλλόμενη παράσταση- φανερώνει την πολλή δουλειά που έχει γίνει και ομολογεί πολύ κόπο ενώ η συνεργασία συγγραφέα/διασκευαστή και σκηνοθέτριας είναι εμφανές ότι υπήρξε κάτι περισσότερο από δημιουργική. Το ΚΘΒΕ, όντως, τιμά τον Θεσσαλονικιό Νίκο Μπακόλα, πρώην, και μάλιστα για δύο περιόδους, καλλιτεχνικό

διευθυντή του. Και η απόφαση του τέως καλλιτεχνικού διευθυντή του κρατικού Θεάτρου της Θεσσαλονίκης Γιάννη Αναστασάκη να αναθέσει τη διασκευή για το θέατρο της βαθιά σαλονικιάς «Μεγάλης πλατείας» του στον ζυμωμένο με την Θεσσαλονίκη Άκη Δήμου αποδεικνύεται όχι μόνο καίρια αλλά και εξαιρετικά καρποφόρα. Σαλονικιοί, δείτε αυτή την παράσταση! ΣΑΣ ΑΦΟΡΑ. Αλλά θα άξιζε τον κόπο να ανεβούν στην

Θεσσαλονίκη και μόνο για να την παρακολουθήσουν και όσοι αγαπούν το θέατρο από την Αθήνα ή άλλες πόλεις. Εγώ θα κάνω τα πάντα για να την ξαναδώ -είχα καιρό να συγκινηθώ έτσι και τόσο. Μία παράσταση που πρέπει να τη δούμε και στην Αθήνα! Το Φεστιβάλ Αθηνών, το Εθνικό Θέατρο ή η Εθνική Λυρική Σκηνή ας ενδιαφερθούν (Φωτογραφίες: Τάσος Θώμογλου).

(Εξαιρετικό το τριπλό, μέσα σε έναν απλό κίτρινο φάκελο, κλεισμένο με σκοινάκι, έντυπο πρόγραμμα της παράστασης -εκδοτική επιμέλεια Αιμιλία Καρακόκκινου: το κυρίως πρόγραμμα -όπου ξεχώρισα το κείμενο «Τοπία της μνήμης και τόποι στη χώρα της Ιστορίας: η μεγάλη πλατεία του Νίκου Μπακόλα σε θεατρική διασκευή του Άκη Δήμου» της Λίνας Ρόζη-, ένα μικρό βιβλιαράκι με φωτογραφίες, με αποσπάσματα από το μυθιστόρημα και από τη διασκευή του και με «βιογραφικά ρόλων» από τους ηθοποιούς και

ένα τετράπτυχο στα αγγλικά. Το κείμενο του Άκη Δήμου κυκλοφορεί -με εισαγωγή το κείμενο της Λίνας Ρόζη και επίμετρο μία παλαιότερη [1988] συνέντευξη του Νίκου Μπακόλα στον Άκη Δήμου για το περιοδικό «Πολιορκία»- τυπωμένο με τη συνήθη φροντίδα και το καλό γούστο τους, από τις Εκδόσεις Σοκόλη. Το μυθιστόρημα του Νίκου Μπακόλα κυκλοφορεί σε επανέκδοση [2014] από τις Εκδόσεις «Κέδρος»).

Θεσσαλονίκη, Θέατρο Μονής Λαζαριστών / Σκηνή «Σωκράτης Καραντινός» / 18 Ιανουαρίου 2020.